

М. М. ЩЕРБАК (до 80-річчя з дня народження)

31 жовтня 2007 р. Миколі Миколайовичу Щербаку, члену-кореспонденту Національної академії наук, професору, доктору біологічних наук, лауреату премії Д. К. Заболотного, виповнилося б 80 років. Ім'я цієї людини міцно пов'язано з двома помітними явищами у науковому і культурно-просвітньому просторі України. Це – створення сучасного Зоологічного музею (зараз входить до Національного науково-природничого музею Національної академії наук України) і формування української герпетологічної школи.

За довгий шлях у науці Миколою Миколайовичем видано понад 320 наукових праць, з них 3 особисті монографії, 33 монографії у співавторстві з іншими вченими, понад 230 наукових статей, 86 публікацій, які мали науково-популярний характер та ін.

М. Щербак почав свій шлях у зоології після повернення в грудні 1954 р. із заслання у сталінські табори, де по сфабрикованому обвинуваченню пробув майже 6 років.

У 1958 р., після закінчення Київського державного університету і декількох невдалих спроб знайти роботу за фахом, він врешті-решт влаштовується у відділ хребетних Інституту зоології АН УРСР, яким в той час керував відомий орнітолог проф. М. А. Воїнственський.

Починаючи з 1965 р. з ім'ям М. Щербака пов'язано відновлення сучасного Зоологічного музею, який на той час вже виділили в окрему одиницю інституту (до того він був у складі відділу хребетних як неструктурний підрозділ – музейний сектор) і його очолив М. Щербак, який у 1962 р. вже встиг захистити дисертацію на здобуття ступеня кандидата біологічних наук.

Починається важка й копітка праця над створенням принципово нового зоологічного музею, яка ускладнювалася тим, що на сучасних площах ННПМ містилися інститути геологічних наук, органічної хімії, зоології та мовознавства, що, зрозуміло, поєднувалося з існуванням безлічі найрізноманітнішого роду приміщень, які потребували докорінного перепланування.

Від Миколи Щербака зараз вимагалися не лише вміння, хист та здібності до формування природничої музейної експозиції, але й не менш головне – переконати кожного із співробітників у важливості та державній значущості справи відновлення Зоологічного музею. Серед ентузіастів, які були пліч-о-пліч із М. Щербаком, слід згадати В. П. Шарпила, Ю. О. Костюка, В. М. Єрмоленка,

СССР
МИНИСТЕРСТВО
ЮСТИЦИИ
УДМ

ВИД НА РАБОТУ НЕ СЛУЖИТ.
ПРИ УТЕРЬЕ НЕ ВОЗОБРАЖАЕТСЯ

Форма «А»
№ 5-1-АА

№ 4-докум. 1954 г. СПРАВКА № 0016379 *

Выдана гражданину: **Щербак**
Николаю Николаевичу
1924 года рождения, урожен. г. Киев

гражданство: **ССР** национальность: **Украинцы**
осужденно: **по делу № 55 Украинский Сер**

« 28 » августа 1948 г. по ст.ст. 54-12 УК УССР
к лишению свободы на 7 лет, с лишением в правах на 3 года,
имеюще... в прошлом судимост... **не судим**

в том, что он... отбывал... наказание в местах заключения по
« 4 » декабря 1954 г. и по... **Михайловичу Мико Саво**
Николаю Николаевичу ст.ст. 54-12 и 54-11
УК УССР на ст. 54-12 УК УССР и
снизил срок наказания до 5 лет, с лишением
Освобожден « 4 » декабря 1954 г. и освобожден в г. Киев

месту жительства: **г. Киев**
(город, село, деревня, район, область)

до ст. **Киев** Киевск. жел. дор.

Место отбывания наказания: **Киевский (Украинский)**
Место отбывания наказания: **Киевский (Украинский)**

Довідка про звільнення із міст заслання.

фондові колекції, то стає зрозумілим, чому Зоологічний музей (в складі ННПМ) має статус Національного.

Слід зазначити, що Микола Миколайович, який отримав естафету керівництва Зоологічним музеєм, добре усвідомлював виключну важливість зоологічних колекцій і завжди пам'ятав, що вони є невід'ємною частиною музею і що його завдання, як керівника музею, полягає у збереженні колекцій, які залишили його попередники.

Південна частина (хол) експозиції Зоологічного музею перед реставрацією (А) і після реставрації (В).

Ю. В. Мовчана, В. М. Лоскота, О. О. Петрусенка, О. В. Лавруха, Г. М. Сележинського, Є. Р. Заблудовського, О. З. Яценю, Ю. А. Волненка та ін. Це покоління зоологів, ентузіастів музейної справи, в середині—кінці 1970-х років змінює інше і воно продовжує справу розбудови музею (М. Голубев, М. Головушкін, Л. Шевченко, О. Пекло, Є. Писанець, Н. Волненко, Ю. Ісаєв та ін.). Але музей і надалі продовжує очолювати М. Щербак, який на цій посаді пропрацював більше 33 років.

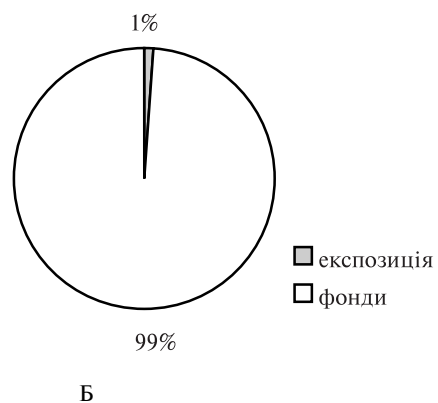
Коли йдеться про Зоологічний музей ННПМ, то для багатьох він пов'язаний з уявленням про велич його діорам, сьйвом вітрин та сотнями прекрасних експонатів, які зачаровують відвідувачів. Разом з тим мало хто знає, що не меншу, а може ще й більшу цінність мають численні фондові колекції, які є унікальними для України і всього світу. Більш того, якщо порівняти чисельність екземплярів, яку бачать на експозиції з кількістю і географією походження екземплярів, які представляють його

Варто відмітити, що керівництво нашої держави завжди надавало великого значення Зоологічному музеєві, про що свідчить той факт, що музей був у числі перших установ, які передбачались планом створення Української Академії наук. Цей план був підготовлений спеціальною комісією Українського наукового товариства і поданий міністром народної освіти М. П. Василенком на розгляд гетьману Української держави Павлу Скоропадському. У 1918 р. під керівництвом академіка В. І. Вернадського був підготовлений відповідний законопроект, який було схвалено Радою міністрів і затверджено гетьманом.

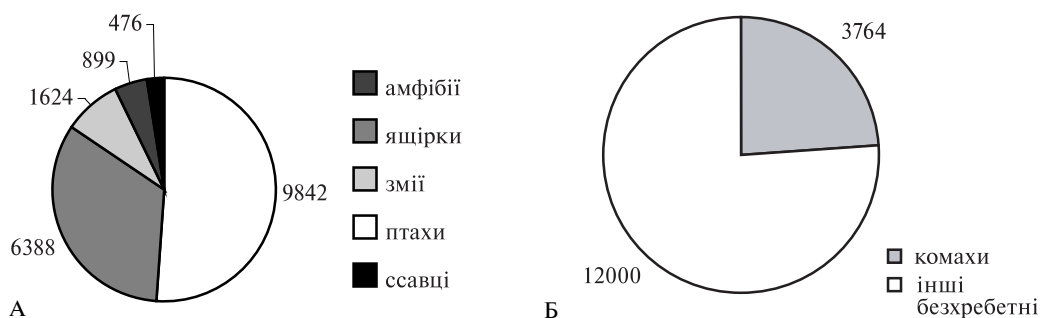

Діорама «Морське дно Карибського моря».

Треба підкреслити, що Микола Миколайович прекрасно знав історію створення Зоологічного музею і завжди приділяв виключну увагу збереженню тих колекцій, з яких фактично починався музей. Серед таких варто згадати колекцію жуків Г. Гохгута, що зібрано ще в кінці ХІХ ст., колекцію метеликів початку ХХ ст., яку передано у музей відомим мандрівником В. Караваєвим, колекцію метеликів дійсного члена Російського ентомологічного товариства І. Жихарева також початку ХХ ст., колекцію бокоплавів оз. Байкал, яку зібрано у 1900—1902 рр. експедицією під керівництвом О. Коротнева і опрацьовано В. Соєвським, колекцію павуків, яку створено в 90-х роках ХІХ ст. М. Лук'яновим,

Одна з шаф з фондovими колекціями плазунів (А); співвідношення чисельності експозиційних експонатів та зразків у фондovих колекціях (Б).

Співвідношення і чисельність зразків тварин різних груп (А – хребетні, Б – безхребетні), здобутих М. Щербаком.

понад 1600 екземплярів плазунів і 1100 амфібій, які зібрано в кінці XVIII – на початку XIX ст. О. О. Браунером, колекцію ссавців цього ж дослідника та ін.

Микола Миколайович мав широку інформацію щодо колекцій на теренах колишнього СРСР та користувався будь-якою можливістю їх придбання. Так, у 1975 р. за його ініціативою Зоологічний музей купує більш як 300 шкурок птахів Західного Передкавказзя В. С. Очаповського, у 1978 р. – 900 кладок яєць 365 видів птахів В. М. Зубаровського, у 1983 р. – майже 3000 екземплярів 263 видів птахів з території Криму Ю. В. Костіна та ін. Чимало колекцій передаються до музею безкоштовно. Серед них слід вказати майже на 25 000 метеликів, зібраних А. Козубовським, понад 46 000 жуків і типулід Є. Савченка, більш як 15000 екземплярів булавовусих лускокрилих зібраних Ю. Некрутенком, на 63 000 екземплярів комах, з яких близько 32000 листовійок, зібрано Ю. Костюком та ін. Частину колекцій подаровано українцями, які мешкають за кордоном (понад 3000 метеликів передано Б. Балінським, ПАР, 4130 екзотичних жуків передано П. Холодним, Канада та ін.).

Особливо слід відзначити, що М. М. Щербак сам був завзятим мандрівником та палким колекціонером і почав збирати представників різних хребетних задовго перед тим, як очолив музей. У фондових колекціях ще й досі зберігаються перші екземпляри, які він здобув уже відразу ж на 2-й рік після повернення з таборів.

Незважаючи на те, що більшу частину його праць присвячено вивченню земноводних та плазунів, коло інтересів Миколи Миколайовича не обмежувалося лише цими групами, і в фондових колекціях Зоологічного музею зберігаються екземпляри всіх класів хребетних, зібраних ним у різних куточках земної кулі.

Слід зазначити, що Микола Миколайович був виключно вимогливою людиною не тільки до себе, але й до всіх, хто працював у Зоологічному музеї. Незважаючи на його інтелігент-

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

01601, МСП, Київ-30, Володимирська, 54. Для телеграм: Київ, Наука.
E-mail: praz@nau.gov.ua, Факс: (044) 234-32-43
Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44

№ _____ 200_р.

На Ваш № _____

Зоологічний музей Національного
науково-природничого музею
НАН України

Шановні колеги!

Від імені Національної академії наук України та від себе особисто щиро вітаю колектив Зоологічного музею та учасників урочистих зборів, присвячених 80-річчю від дня народження видатного вітчизняного зоолога члена-кореспондента НАН України Миколи Миколайовича Щербака.

Важко переоцінити роль Миколи Миколайовича у створенні Національного науково-природничого музею НАН України та будівництві Зоологічного музею. Фонди вашого музею, у створенні та поповненні яких активну участь він брав, і сьогодні широко використовуються фахівцями багатьох країн.

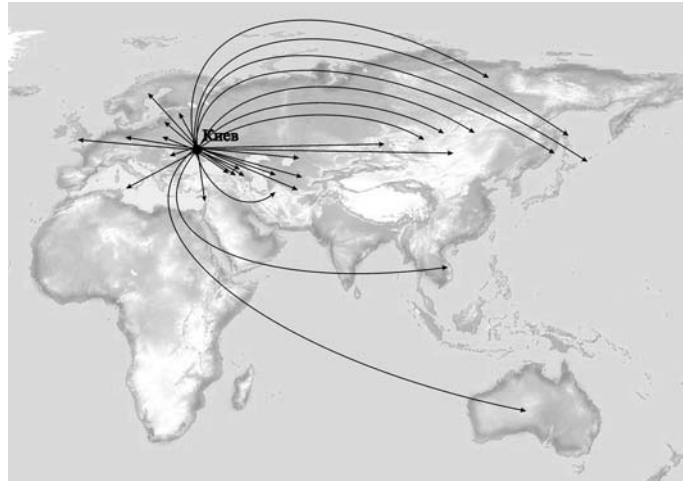
Приємно відзначити, що наукові праці М.М.Щербака в галузі систематики, екології та зоогеографії хребетних тварин добре відомі зоологам всього світу.

Від усього серця зичу всім вам плідної роботи, творчої наснаги та нових вагомих здобутків на благо науки.

Президент НАН України
академік НАН України

 Б.С.ПАТОН

Вітальний лист президента НАН України акад. Б. Є. Патона.

Напрямки і регіони подорожей М. Щербака.

Один із перших здобутих М. Щербаком екземплярів плазунів (А) та написана ним етикетка (Б).

Один з перших екземплярів птахів, здобутих М. Щербаком.

ність і людяність, траплялось і таке, що не всі витримували його вимогливість. Але скоріш за все, саме ці його риси в решті-решт привели до формування сучасного колективу, і навіть через 10 років з того дня, як він пішов з життя, Зоологічний музей надалі розвивається й посідає достойне місце у національно-культурній спадщині України.

6 листопада 2007 р. в Національному науково-природничому музеї відбулися урочисті збори, присвячені 80-річчю з дня народження М. М. Щербака. З нагоди цієї події, високо оцінюючи роль цієї людини в становленні сучасного Зоологічного музею і усього ННПМ, Президент НАН України, академік Б. Є. Патон надіслав відповідного листа.

Автор висловлює слова щирої подяки Щербак Галині Йосиповні за деякі матеріали з архіву М. М. Щербака.

Євген Писанець,
завідуючий Зоологічним музеєм
ННПМ НАН України